

هرزه‌نگاری سایبری: از مبانی نظری تا الگوهای واکنش کیفری

غلامرضا جواهری* مهدی اسماعیلی** حسن حاجی تبار فیروزجائی***

(تاریخ دریافت: ۹۸/۲/۲۷ تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۰/۱)

چکیده

با گسترش فناوری‌های نو، هرزه‌نگاری سنتی که در اشیاء فیزیکی خود را نشان می‌داد وارد فضای مجازی شد و سرعت گسترش آن چشمگیر شد. هرزه‌نگارها از هر پیشرفتی برای تولید و توزیع پورنوگرافی بهره گرفتند. آنها در صنعت چاپ از لیتوگرافی و عکاسی استفاده کردند. آنها از فناوری‌هایی شامل چاپ فشاری، عکاسی، تلویزیون ماهواره‌ای، اشکال مختلف ویدئو و اینترنت استفاده کردند، به گونه‌ای که دولت‌ها وادار شدند برای مبارزه با آثار مخرب آن در جامعه دست به کار شوند. دولت‌ها با استفاده از مبانی دینی و اخلاقی، نظریه‌هایی در تقبیح هرزه‌نگاری یافته، آنگاه از طریق مبانی حقوقی و جرم‌شناختی به وضع مقرراتی در این حوزه پرداختند و البته از مدل‌های گوناگونی برای واکنش کیفری در برابر این پدیده استفاده کردند که شامل منع مطلق در تولید محتوا و دستیابی به محصولات هرزه‌نگاری تا اجازه محدود در تولید محتوا و دسترسی افراد به محصولات هرزه‌نگاری می‌شود. مسئله مقاله حاضر بررسی مبنایی است که دولت‌ها با توسل به آن، اقدام به جرم‌انگاری هرزه‌نگاری سایبری کردند و پس از آن، بررسی الگویی است که در مقررات کیفری برای مبارزه با هرزه‌نگاری در پیش گرفته شده است. دست‌آورد مقاله که از طریق روش توصیفی - تحلیلی حاصل شده است نشان می‌دهد دولت‌ها از مبانی گوناگونی در جرم‌انگاری هرزه‌نگاری سایبری بهره می‌برند و در نتیجه الگوی واحدی برای مجازات هرزه‌نگاران ندارند.

واژگان کلیدی: هرزه‌نگاری، فضای مجازی، اشاعه فحشاء، محتوای مستهجن.

* دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد قائم‌شهر، قائم‌شهر، ایران (نویسنده مسئول):

r.abed@ut.ac.ir

** استادیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد قائم‌شهر.

*** استادیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد قائم‌شهر.

مقدمه

هرزه‌نگاری نمایش آشکار رفتار جنسی با هدف هیجان، تحریک یا ارضای جنسی است که در شکل‌های مختلف از جمله کتاب، عکس، پویانمایی، مجسمه، متن، نقاشی، فیلم، بازی و مجله ارائه می‌شود. در بسیاری از موارد، تمایز بین هرزه‌نگاری و هنر اروتیک تا حد زیادی ذهنی است و بیانگر تفاوت‌های فرهنگی در جوامع مختلف است. در ادامه مفهوم، تاریخچه شکل‌گیری و تحولات آن بررسی می‌شوند.

واژه هرزه‌نگاری ریشه یونانی دارد و از ترکیب دو واژه هرزه یا پورن به معنای روسپی و واژه گرافو به معنای نگارش به وجود آمده و به معنی روسپی‌نگاری است. مشخص نیست برای نخستین بار در چه زمانی در یونان باستان از این کلمه استفاده شد، اما کلمه فرانسوی پورنوگرافی از سال‌های نخستین سده نوزدهم میلادی در زبان فرانسه استفاده شده و از این زبان به دیگر زبان‌ها منتقل شده است. هرزه‌نگاری به معنای «توصیف فعالیت روسپی‌ها» است. از لحاظ عرف عمومی، هرزه‌نگاری به معنای مطالبی است که از لحاظ جنسی آشکار هستند و بیشتر به قصد تحریک جنسی ارائه می‌شوند. هرزه‌نگاری‌های اینترنتی به عنوان یک معضل مهم و مسئله بحث‌برانگیز مطرح هستند. متفکران و متخصصان علوم رفتاری با تحقیقات گسترده در این زمینه به دنبال تأثیرات روحی - روانی و اجتماعی این پدیده بوده و خواستار وضع محدودیت‌های قانونی بیشتر در ارائه مطالب مستهجن هستند. هرزه‌نگاری عامل ایجاد بیماری‌های جنسی و روانی زیادی همچون آزار کودکان و تجاوز به عنف است (Sieber, 2000: 20)

اعتیاد به هرزه‌نگاری موجب اختلال در روابط صحیح و صمیمی خانوادگی و زندگی زناشویی است. اینکه هرزه‌نگاری تأثیرات بسیار مضر بر مصرف‌کنندگان دارد نه تنها برای مردم عادی بلکه حتی برای دانشمندان علوم رفتاری به یک مسئله بحث‌برانگیز تبدیل شده است. پروتکل اختیاری کنوانسیون حقوق کودک درباره هرزه‌نگاری کودک مصوب ۱۳۷۹/۳/۴ مجمع عمومی سازمان ملل متحد که اتفاقاً ایران نیز به آن ملحق شده هرزه‌نگاری را چنین تعریف می‌کند: از نظر این پروتکل هرزه‌نگاری کودک به هرگونه نمایش کودک درگیر در فعالیت‌های

واقعی یا مشابه‌سازی شده آشکار جنسی با هر وسیله یا هر گونه نمایش اندام جنسی کودک برای اهداف عمدتاً جنسی اطلاق می‌شود. با تصویب قانون ۱۳۸۶/۵/۹ دولت جمهوری اسلامی ایران به این کنوانسیون الحاق شد. در نتیجه، تعریف یادشده در کنوانسیون یک تعریف قانونی است. بر اساس قیده‌های بیان‌شده در این تعریف، در هرزه‌نگاری باید نمایش آشکار باشد و گرنه این تعریف پروتکل اختیاری صادق نخواهد بود. موضوع هرزه‌نگاری باید کودک باشد و بزرگسالان در این تعریف مورد حمایت پروتکل اختیاری کنوانسیون قرار نگرفته‌اند. بر این اساس، هرزه‌نگاری کودک به هر گونه نمایش کودک در گیر در فعالیت‌های واقعی یا مشابه‌سازی شده آشکار جنسی با هر وسیله یا هر گونه نمایش اندام جنسی کودک برای اهداف عمدتاً جنسی اطلاق می‌شود. در پیش‌نویس نهایی کنوانسیون جرایم سایبری درباره هرزه‌نگاری نیز چنین آمده است: پورنوگرافی کودک شامل موضوعات و مواد پورنوگرافی‌ای می‌شود که تصویر و تجسمی دیداری‌ای را از کودک تحریک و تشویق شده به رفتار صریح جنسی ارائه می‌کند (کار، ۱۳۸۲: ۶۱).

از دوران پیشاتاریخ تاکنون بشر آشکارا به توصیف سکس و برهنگی پرداخته است. تندیسک‌های ونوس و هنرهای سنگ‌تراشی تاریخی نمونه‌هایی از این تصویرگری‌ها هستند (Krone, 2004: 1). در میان‌رودان باستان نیز آثاری از بشر کشف شده است که سکس با جنس مخالف را به صورت واضح نشان می‌دهند. ادبیات و نوشته‌های عاشقانه اغلب با دین یا عقاید فراطبیعی درباره تمایلات جنسی، که شامل آثار هنری، صنایع دستی، موسیقی، نقاشی‌های دیواری و شعر بودند، درهم تنیده می‌شد. قدمت نقش‌های به جای مانده در غارها از دوران پارینه‌سنگی که بدن‌های برهنه و اندام‌های تناسلی را تصویر کرده‌اند به بیش از ۲۰۶ میلیون سال قبل می‌رسد. پایروس اروتیک تورین یک نقاشی از دوران رامسس یکم است که حدود دوسومش تصاویر صریح اعمال جنسی است (Jeremy, 1992: 151).

در نقاشی دیواری‌های شهر پمپئی، افرادی در حال انجام رابطه جنسی به تصویر کشیده شده‌اند. شاعران لاتین اشعاری سروده‌اند که به طور واضح در آنها به توصیف رابطه جنسی و هوس

پرداخته‌اند. کاماسوترا یک متن قدیمی هندی است که حاوی اشعار، نثر، نصایح و تصاویری است که به منظور راهنمایی برای چگونگی انجام رفتار جنسی، عشق اروتیک و زندگی مطبوع نگارش شده است (Tarrant, 2016: 5). تپه فانی^۱ نخستین نثر پورنوگرافی انگلیسی در سال ۱۷۴۸ میلادی و نخستین پورنوگرافی به شکل داستان بلند به شمار می‌آید (Tarrant, 2016: 5).

پورنوگرافی می‌تواند با رسانه‌های مختلفی نمایش داده شود، مثل کتاب، مجله، کارت پستال، عکس، مجسمه‌سازی، رسم، نقاشی، پویانمایی، صدای ضبط‌شده، متن، فیلم، نوانما و بازی ویدئویی. در چند دهه اخیر، با گسترش فرهنگی که موضوعات جنسی را تابو نمی‌داند، صنعتی بر حول تولید و مصرف محتوای پورنوگرافی ایجاد شده است. گسترش و بهبود رسانه‌های صوتی و تصویری و اینترنت نیز در شکوفایی این صنعت نقشی مهمی داشته است. البته کشورهای مختلف قوانین متفاوتی برای سامان دادن به این صنعت دارند. آمارها نشان می‌دهند که ۵۰ درصد کاربران اینترنت به طور مرتب پورن تماشا می‌کنند. هزینه‌نگاری ادبی به متنی می‌گویند که در آن بر فعالیت‌های جنسی بسیار تأکید می‌شود، به طوری که ممکن است به برانگیختگی هیجانات جنسی بیانجامد (Tarrant, 2016: 5).

۱. مبانی نظری

مخالفت با پورنوگرافی به طور کلی از دو منبع اعتقادات دینی و اعتقادات فمینیستی سرچشمه می‌گیرد؛ این مخالفت‌ها گاه در کشورهای مختلف شکل قانون می‌گیرند. یکی از موارد مطرح‌شده در این مخالفت‌ها امکان اعتیاد به پورنوگرافی است. در برابر این مخالفت‌ها، گروه‌هایی نیز وجود دارند که حامی توسعه و گسترش حداقلی از هزینه‌نگاری در سطح جامعه هستند. در ادامه مبانی دینی، اخلاقی، حقوقی و جرم‌شناختی بررسی می‌شوند.

1. Fanny Hill.

۱-۱. مبانی دینی و اخلاقی

از آنجا که در متون دینی و فقهی عنوان هرزه‌نگاری زیر عنوان عام اشاعه فحشاء قرار می‌گیرد، ناگزیر در این حوزه باید مبانی آن را جستجو کرد. منظور از اشاعه انتشار است، چنانچه به قصد ترویج و تبلیغ انجام نگیرد. فخر رازی در این خصوص می‌نویسد: معنای اشاعه انتشار است. همچنین، گفته می‌شود شاع الحدیث و این در هنگامی است که سخنی در بین مردم منتشر و ظاهر شود (فخرالدین رازی، ۱۴۲۰: ج ۲۳، ۸۲). فحشاء در لغت به معنای معصیت یا عمل بسیار زشت است (اصفهانی، ۱۳۹۲: ۸۳). در قرآن مجید نیز گاهی در همین معنای وسیع استعمال شده است، مانند «والذین یجتنبون کبائر الاثم و الفواحش»، یعنی کسانی که از گناهان بزرگ و از اعمال زشت و قبیح اجتناب می‌کنند. ابن منظور در تعریف این واژه می‌نویسد: فحشاء به معنای گفتار و رفتار ناپسند و قبیح است و در احادیث بسیار دیده می‌شود که لفظ فاحشه به کار رفته است و منظور از آن، گناه و معصیتی است که زشتی و قبحش بسیار است (ابن منظور، ۱۴۰۵: ۱۹۲). ابن کثیر می‌گوید: «در بسیاری از موارد فاحشه به معنای عمل منافی استعمال می‌شود». نظیر چنین تعریفی در مصباح المنیر نیز آمده است و جوهری فحشاء را به معنای گناهان دارای قبح شدید و هر آنچه خدا از آن نهی کرده دانسته و نیز فحشاء را به معنای ندادن زکات تعریف کرده است (فیروزآبادی، ۱۳۶۲: ۴۱۱). ولی نویسنده مجمع البحرین به این نکته اشاره دارد که فحشاء به هر دو معنا (گفتار و رفتار قبیح و ناپسند و نیز بخل و خست) به کار رفته است (الطریحی، ۱۳۷۵: ج ۴، ۱۹۲). نویسنده التحقیق فی کلمات القرآن الکریم در این باره می‌گوید: ریشه اساسی این کلمه زشتی آشکار است و فرق این دو ماده با کلمات قبح، هجن، سوء کراهت، فضح، ضر و فساد در این است که قبح در برابر حسن است، ولی با این قید که در ظاهر باشد، اعم از اینکه در گفتار باشد یا در رفتار و هجن و قبح و ناپسندی در عیب است نه به طور مطلق. سوء، چیزی است که در حد ذات خود نیکو نیست، چه صورت یا در غیر آن و در جایی و گاهی به خودی خود مطلوب است. فساد، اختلال در عمل یا رأی و در برابر صلاح است. فضح به معنی آشکار شدن بدی است. همگی این واژگان از مصادیق فحشاء و فاحشه می‌باشند ولی معادل دقیق آن نیستند.

قرآن مجید در آیه ۱۹ سوره نور صراحتاً اشاعه فحشاء را ناروا دانسته و به کسانی که به این کار علاقه دارند وعده عذاب داده است. در این آیه می‌خوانیم: آنان که دوست می‌دارند در میان اهل ایمان کار منکری اشاعه و شهرت یابد، آنها را در دنیا و آخرت عذابی دردناک خواهد بود و خدا فتنه‌گری و دروغشان را می‌داند. در تفسیر این دو آیه دو احتمال وجود دارد: ۱. «فی الذین آمنوا» متعلق به عامل مقدر است که صفت «الفاحشه» است. اگر اعمال ناپسندی میان مؤمنین رواج یابد، عذاب دردناکی خواهند داشت. ۲. «فی الذین آمنوا» متعلق به «تشیع» است و مفاد آیه چنین خواهد بود: کسانی که دوست دارند اعمال ناپسند در میان مؤمنان منتشر شود، عذاب دردناکی خواهند داشت. طبق هر دو احتمال، آیه شریفه بر بحث ما یعنی اشاعه مطالب خلاف عفت و اخلاق عمومی در رسانه‌های گروهی دلالت می‌کند، اگرچه احتمال دوم قرابت بیشتری با بحث دارد.

محقق مامقانی در این باره می‌نویسد: احتمال می‌رود منظور از فاحشه در این آیه افعال قبیح و شنیع باشد. بنابراین، آیه آن دسته از نامسلمانان را مذمت می‌کند که شیوع افعال قبیح و رواجشان را در بین مسلمین دوست دارند تا بدین سبب اعتبار مسلمانان ساقط شود و دین اسلام از درجه عزت و رفعت فرود آید و مورد رغبت دیگر ملل قرار نگیرد و محتمل است که منظور از فاحشه اقوالی باشند که بر قباحت و افتضاح کسی دلالت می‌کند که به این اقوال متضعف شود.

علامه طباطبائی نیز در تفسیر این آیه می‌نویسد: اگر این آیه راجع به «افک»^۱ نازل شده باشد و متصل به آنها باشد و مربوط به نسبت زنا دادن به مردم و شاهد نیاوردن باشد، قهراً مضمونش تهدید تهمت‌زندگان است. چون افک از مصادیق فاحشه است. پس مقصود از «فاحشه» مطلق فحشاء است، نظیر زنان و قذف و امثال آن و دوست داشتن اینکه فحشاء و قذف در میان مؤمنین رواج یابد موجب حد نمی‌شود (مصطفوی، ۱۳۷۳: ج ۹، ۱۴۵). البته اگر لام در «الفاحشه» را برای عهد بدانیم و مراد از فاحشه را هم قذف تنها بگیریم و حب شیوع را کنایه از قصد شیوع و خوض

۱. افک به معنای تهمت مربوط به حادثه‌ای است که گروهی از مخالفان حضرت محمد (ص) در مدینه، مشهور به منافقان، به یکی از همسران پیامبر تهمت زنا محصنه زدند. آیات ۱۱ تا ۲۶ سوره نور به این موضوع مربوط می‌شود.

و دهن به دهن گرداندن قذف بدانیم، در آن صورت ممکن است عذاب را حمل بر حد کرد ولی سیاق آیه با آن سازگاری ندارد. افزون بر این، قذف به مجرد ارتکاب حد می‌آورد و جهت ندارد که ما آن را مقید به قصد شیوع کنیم و نکته‌ای که موجب این کار باشد در بین نیست (طباطبائی، ۱۴۱۲: ج ۱۵، ۹۳). این کلام ناظر به کلام مفسرانی است که فاحشه را به معنای زنا دانسته‌اند و اشاعه فحشاء را در خصوص قذف منطبق ساخته و نتیجه گرفته‌اند که منظور از عذاب دنیا همان حد قذف است. (طبرسی: ج ۴، ۱۳۲، زمخشری: ج ۳، ۲۲۱).

نویسنده تفسیر کبیر منظور آیه را عام و شامل هر اشاعه فحشاء می‌داند و می‌گوید: اگرچه آیه در مورد قذف عایشه وارد شده است، اما ملاک عمومیت وارد است نه خصوصیت مورد (ملاک عمومیت لفظ آیه است نه خاص بودن سبب نزول آن). بنابراین، باید آیه را به طور عام تفسیر کرد (فخرالدین رازی: ۱۴۲۰، ۱۸۳). نکته قابل توجه اینکه آنچه به حسب ظاهر در آیه نهی شده است، علاقه و تمایل داشتن، مادام که به اقدام عملی در این جهت نیانجامد، نباید مستوجب عقاب و تمایل شمرده شود. از این رو، برخی مفسرین این نکته را مد نظر قرار داده‌اند.

صاحب کتاب روح المعانی در همین باره می‌نویسد: منظور از علاقه داشتن به شیوع خود اشاعه است و قرینه این تفسیر ترتیب عذاب بر آن است، زیرا عقاب تنها بر اشاعه مترتب می‌شود نه بر علاقه و محبت به اشاعه که امری اختیاری نیست. بر فرض هم که بپذیریم منظور از علاقه و محبت مذکور علاقه و محبتی است که تحت اختیار شخصی است و بپذیریم که بر چنین محبتی عذاب و عقاب مترتب می‌شود، (کتل حد و ... گفته شده است: ذکر محبت در آیه از قبیل آن است که به جای ذکر شی (اشاعه) مقتضی آن (محبت) ذکر شود (فخرالدین رازی: ۱۴۲۰، ۱۸۳). در عبارت‌های فقهای پیشین، برای انتشار و نقل اعمال بد منتسب به دیگران و نیز برای انتشار قذف، تهمت و غیبت، عنوان اشاعه فحشاء به کار نرفته است. با این حال، عنوان اشاعه فحشاء بر انتشار اخبار خلاف عفت و اخلاق منطبق است. در خصوص مبانی روایی اشاعه فحشاء نیز باید گفت در روایات نقل شده است که مجرد آشکار کردن بدی مؤمن داخل در آیه ۱۹ سوره نور است:

۱- «عن محمد بن الفضیل عن ابی الحسن موسی بن جعفر (ع) قال: قلت له: جعلت فداک الرجل من اخوانی بلغنی عنه الشیء الذی اکرهه فاسله عنه فینکر و ذلک و قد اخبرنی قوم ثقات؟ فقال: یا محمد کذب سمعک و بصرک عن اخیک و ان شهد عنک خمسون قسامه انه قال قولاً و قال لک، لم اقله فصدّه و کذبهم و لا تعذین علیہ شیئاً تشینه به و تهدم به مروءته فتکون من الذین قال الله عزوجل: «ان الذین یحبون ان تشیع الفاحشه فی الذین آمنوا لهم عذاب الیم فی الدنیا و الآخره: محمد بن فضیل از حضرت موسی بن جعفر (ع) نقل کرده است که به حضور رسیده است که خوشایند نیست، از خود او می‌پرسم منکر می‌شود، با محمد گوش و چشمت را در مورد برادرت تکذیب کن اگرچه پنجاه نفر پیش تو گواهی داده باشند، اگر او گفت من نگفتم او را تصدیق کن و آن پنجاه نفر را تکذیب کن و چیزی را علیه او شایع نکن تا او را لکه‌دار ساخته و شخصیت او را خراب کنی و جزء اشخاصی باشی که خداوند در حق آنها فرمود: آنان که دوست می‌دارند که میان اهل ایمان کار منکری اشاعه و شهرت یابد آنها را در دنیا و آخرت عذابی دردناک خواهد بود».

۲- «من قال فی مومن ما راه عیناه و سمعته اذناه فهو من الذین قال الله عزوجل: ان الذین یحبون ان تشیع الفاحشه فی الذین آمنوا لهم عذاب الیم فی الدنیا و الآخره: هر کس درباره مؤمنی مطلبی را بگوید که با چشم خود دیده یا با گوش خود شنیده که به وسیله آن عیب جویی کند از کسانی است که خداوند فرمود: کسانی که دوست دارند زشتی‌ها در میان مردم با ایمان شیوع یابد، عذاب دردناکی برای آنان در دنیا و آخرت است».

۳- «من قال فی مؤمن مالا راه عیناه و لا سمعته اذناه کان من الذین قال الله عزوجل: ان الذین یحبون ان تشیع الفاحشه فی الذین آمنوا لهم عذاب الیم فی الدنیا و الآخره: هر کس درباره مؤمنی چیزی را ندیده و نشنیده است بگوید از جمله افرادی است که خداوند درباره آنها فرموده است: آنان که دوست می‌دارند که میان اهل ایمان کار منکری اشاعه و شهرت یابد آنها را در دنیا و آخرت عذابی دردناک خواهد بود». دو روایت مذکور شامل حال کسی است که اسرار مؤمنی را تفتیش می‌کند و قهراً چیزهایی را که او می‌خواست مخفی کند شایع می‌سازد.

۴- «من اذاع فاحشه کان کمبتدیها: هر کس کار زشتی را شایع کند مانند کسی است که آن عمل زشت را مرتکب شده است» (صدوق، ۱۳۶۸: ۴۷).

از مجموع روایات اسلامی و تفسیرهایی که در خصوص آنها صورت گرفته است چنین برمی آید که افشای برخی مسائل خصوصی حتی به رغم رضایت دارنده حریم خصوصی مجاز نیست، زیرا اشاعه فحشاء محسوب می‌شود. همچنین است افشای آنچه به مسائل جنسی انسان مربوط می‌شود، زیرا حفظ عورت از واجبات است. احب جواهر در توصیف انسان عادل تعبیری به کار برده است که ذکر آن در این مقام به جا به نظر می‌رسد: عادل یعنی کسی که عیب‌ها و لغزش‌های خود را می‌پوشاند تا دیگر مسلمانان نتوانند بر آن اطلاع یابند و نه کسی که هیچ عیب یا لغزشی نداشته باشد. بلکه بهتر آن است که عیبی در او نباشد و لغزشی از او سر نزنند، اما اگر عیب یا لغزشی باطناً از او سر بزنند بر او واجب است که آن را از دیگران پوشاند، زیرا اشاعه فحشاء ممنوع است و ستر عورت واجب (نجفی، ج ۴۰، ۱۳۶۲: ۲۹۸).

لازم است دقت کنیم ارتکاب جرم در علن هیچ ملازمه‌ای با جرم اشاعه فحشاء ندارد، یعنی چنین نیست که در همه مواردی که جرمی به صورت علنی و در معرض دید عموم اتفاق می‌افتد قطعاً اشاعه فحشاء نیز صادق باشد. البته این عدم ملازمه با اینکه به صورت اتفاقی بعضی از موارد ارتکاب جرم در علن از مصادیق اشاعه، علنی بودن است، لذا باید گفت رابطه این دو با هم عموم و خصوص مطلق است، بدان معنی که بر هر اشاعه فحشائی، ارتکاب جرم در علن، اشاعه فحشاء نیست.

در مجموع، مستفاد از آیات و روایات، ممنوعیت اشاعه فحشاء دریافت می‌شود. از این رو، چاپ و انتشار عکس‌ها و مطالب مستهجن و ضد اخلاقی اشاعه فحشاء محسوب می‌شود و ممنوع است. اما در خصوص نمایش دادن نتیجه سوء و نکبت بار این اعمال، چنانچه در راستای بیدار ساختن و توجه دادن نسل جوان مصلحت اقتضاء کند، این مسئله قابل بحث و تأمل است. اگر مصلحت اقتضاء کند که این مطالب از طریق رسانه‌ها پخش شوند و نسبت به تأثیر مثبت پخش و اشاعه این مطالب یقین حاصل شود، عقل حکم می‌کند به اینکه پخش و انتشار این مطالب

تخصّصاً از عمومات آیات و روایات دال بر حرمت اشاعه فحشاء خارج هستند و در نتیجه پخش آنها کاملاً مجاز و مشروع تلقی می‌شود.

۱-۲. مبانی حقوقی و جرم‌شناختی

از جمله آثار مخرب جرایم رایانه‌ای، به ویژه جرایم مرتبط با محتوا^۱ و به ویژه هرزه‌نگاری، به وجود آمدن انحرافات جنسی و اختلالات جنسی است. اینترنت به دلیل رویکرد آزاداندیشی در روابط جنسی از سوی گردانندگان اصلی آن (یعنی غرب و به ویژه آمریکا) و نگرش تجاری نسبت به مسائل جنسی موجب پدید آمدن پدیده‌ای به نام هرزه‌نگاری و هنر شهوانی شده است که مرزهای اخلاقی را درهم می‌شکند و تهدیدی برای فرهنگ‌ها، به ویژه فرهنگ‌های دینی، مانند فرهنگ اسلامی است. رجوع به اینترنت برای دسترسی به مطالب مستهجن تنها به افراد نابهنجار خلاصه نمی‌شود و حجمی قابل توجه از مراجعان را افراد طبیعی تشکیل می‌دهند. اصولاً اینترنت به جوی دامن زده است که در سایه ویژگی‌های خاص خود به تدریج به شکل‌گیری ناهنجاری‌های جنسی در برخی کاربران خود می‌انجامد و منشأ به وجود آمدن بسیاری از جرایم رایانه‌ای (به ویژه محتوایی) و مقدمه‌ای برای جرایم جنسی می‌شود (Carr, 2004: 17-19).

امروزه بیش از هر زمان دیگر موضوع سوءاستفاده از اطفال در فعالیت‌های مجرمانه جنسی مطرح است که عمده‌ترین علت آن پول‌پرستی و لجام‌گسیختگی جنسی است. آمار منتشرشده بیشتر سوءاستفاده‌های جنسی از کودکان را به کشورهای جهان سوم نسبت می‌دهند، اما واقعیت این است که وقتی رواج فیلم‌های مستهجن هرزه‌نگارانه از مناطق متمدن امروزی شروع شد، پیش‌بینی چنین روزی آسان بود. این شروع نامبارک نقطه عطفی جهت انحراف جوامع دیگر بود (Krone, 2006: 2). به هر روی، سوءاستفاده جنسی از کودکان به ویژه در حوزه هرزه‌نگاری

۱. جرایم مرتبط با محتوا به طور عمده جرایم یا کج‌روی‌های جنسی یا جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی را به ذهن متبادر می‌سازند، ولی باید گفت از یک سو جرایم مرتبط با محتوا را نمی‌توان جرایم جنسی یا مرتبط با جنسیت دانست، زیرا در فضای مجازی، جرم جنسی تحقق نمی‌پذیرد، بلکه عنوان‌های مجرمانه ارائه یا انتشار محتوای جرم جنسی یا عمل جنسی است که در این فضا تحقق می‌یابد (عالی‌پور، ۱۳۸۳: ۲۲۱).

موجی از نگرانی را در سطح اروپا به وجود آورده و کمابیش روزنامه‌ها از اوضاع رو به وخامت این کالای جدید امور جنسی و شهوانی ابراز تأسف نمودند و همواره هشدار می‌دهند (فرحی، ۱۳۷۵: ۲۳). امروزه کارگردان‌های هوسران و پول‌پرست فیلم‌های مستهجن دیروز با حرص و ولع بیشتر برای جمع‌آوری پول زیادتر و با روش‌ها و شیوه‌های جدیدتر اقدام به تهیه و تنظیم فیلم‌هایی که کاراکترهای آن را اطفال معصوم و حتی نوجوانان کم سن و سال تشکیل می‌دهند نموده و آنها را ساخته و روانه بازار می‌کنند (بیگی، ۱۳۸۸: ۲۳۲).

سوءاستفاده از کودک برای هرزه‌نگاری یکی از جدیدترین اشکال سوءاستفاده از کودکان در فعالیت‌های مجرمانه جنسی است. این نوع بهره‌برداری جنسی از کودکان اخیراً رشد جهانی مضاعفی پیدا کرده است، بدین بیان که انتشار تصاویر قبیحه کودکان نه تنها از طریق کتاب‌ها و مجلات بلکه توسط دیسک‌های رایانه‌ای و اینترنت نیز پخش می‌شوند. پژوهش‌های صورت گرفته در جهان به ویژه در ایالات متحده آمریکا حاکی از آن هستند که هرزه‌نگاری کودکان با مدیریت مجرمان سازمان‌یافته صورت می‌گیرد. جستجو در دایره‌المعارف جرم سازمان‌یافته بین‌المللی نشان می‌دهد که در این دایره‌المعارف بالغ بر ده سازمان مجرمانه بین‌المللی کشف و منهدم شده معرفی شده‌اند که در زمینه هرزه‌نگاری و به ویژه هرزه‌نگاری کودکان فعالیت داشته‌اند (دویتو، ۲۰۰۵: ۳۴۰). برای مثال در سال ۱۹۹۶، اعضای گروه گربه در ایالات متحده آمریکا از یک دختر بچه در حالت‌های جنسی عکس‌هایی گرفتند. این تصاویر برای سایر اعضا و مخاطبان اینترنت ارسال شد و آنها از این بچه خواستند که ژست‌های دیگری نیز بگیرد (گوتمن، ۱۳۷۷: ۱۹). همچنین، در آوریل همان سال یعنی سال ۱۹۹۶، عملیاتی موسوم به «کاشورال» به منظور شناسایی فعالان یک کلوپ فعال در زمینه هرزه‌نگاری کودک، از کالیفرنیا آمریکا شروع و به سرعت تبدیل به یکی از بزرگ‌ترین عملیات در تاریخ پلیس بین‌المللی شد. کلوپ اینترنتی‌ای که در این عملیات تحت تعقیب بین‌المللی قرار گرفت «کلوپ سرزمین عجایب» نام داشت. شیوه کار این کلوپ بدین ترتیب بود که برای ورود به کلوپ هر عضو جدید باید ده هزار تصویر پورنوگرافی کودک تهیه می‌کرد که همگی باید جدید می‌بودند. پلیس کالیفرنیا در

تعقیب گردانندگان این کلوپ متوجه شد عده‌ای از آنها در انگلستان ساکن هستند. در ادامه، افرادی هم در ایرلند شناسایی شدند. سرانجام کنفرانسی توسط اینترپل برگزار شد و متهمانی از ۴۹ کشور جهان در ارتباط با این کلوپ شناسایی شدند. سرانجام، در یک عملیات هماهنگ نیروهای پلیس کشورهای استرالیا، اتریش، بلژیک، انگلستان، ولز، فنلاند، فرانسه، آلمان، ایتالیا، نروژ، پرتغال، اسکاتلند، سوئد، آمریکا و هلند، ۱۰۷ نفر دستگیر شدند و این کلوپ بین‌المللی که به صورت سازمان‌یافته به هرزه‌نگاری کودکان می‌پرداخت منهدم شد (Carr, 2004: 46).

بدین ترتیب، امروزه وجود آزادی‌های بی حد و حصر و رواج فرهنگ منحط و اشباع‌ناپذیر غرایز جنسی در جهان، به ویژه در کشورهای غربی، گروهی را به این سو کشانده است تا اطفال را در معرض تجاوز جنسی قرار داده و با فروش تصاویر و فیلم‌هایی که از تجاوز جنسی آنها تهیه شده کسب درآمد نمایند. رابطه میان تماشای تصاویر مبتذل و فریب یک طفل از نظر جنسی چندان مشخص نیست، حتی اگر این تصاویر انعکاسی از یک عمل واقعی باشند. اما مطالب مبتذل در مورد جاذبه جنسی اطفال مشکلی بسیار حادتر از یک مسئله ساده عکس است، زیرا آن نمایش تصویری بسیار تأثیرگذارتر از تجاوز جنسی به طفل است و هر بار انتشار اینها موجب می‌شود که آن کودک دوباره بزه‌دیده شود. از این رو، این اعمال نامشروع به عنوان انواع و اشکال رفتارهای خطرناک تعریف می‌شوند که اطفال را در معرض خسارت‌های فیزیکی، روانی و اجتماعی قرار می‌دهند؛ به این لحاظ بزرگسالانی که چنین خدماتی را به وجود می‌آورند باید در معرض مجازات‌های شدید قرار بگیرند.

تأثیر روزافزون رسانه گروهی بر اطفال و نیز حقوق و آزادی بیان اطفال، افزایش استفاده از کودکان از طریق رسانه گروهی (حضور اطفال از طریق صدا و تصویر) در نمایش‌های خشونت‌آمیز و افزایش بهره‌برداری جنسی از اطفال و هرزه‌نگاری مربوط به آنها می‌تواند از عوامل بروز روابط جنسی نامشروع باشند. در ایران امروزی شبیه این مسئله را می‌توان تحت عنوان «سوءاستفاده از اطفال در تبلیغات تلویزیونی» دید. از زمانی که استفاده از زنان در تبلیغات ممنوع شد، اطفال جای آنان را گرفتند و این جایگزینی چنان به سرعت انجام شد که زیان‌های آن نادیده

گرفته شد. از آنجا که اطفال جذابیت بیشتری برای تبلیغات تجاری دارند از آنان به عنوان کالا استفاد می‌کنند تا کالای خود را تبلیغ کنند، حال آنکه استفاده از اطفال در این گونه تبلیغات نیز نوعی سوءاستفاده از آنان محسوب می‌شود که بر اساس تمام موازین اخلاقی، انسانی و کنوانسیون جهانی حقوق کودک ۱۹۸۹ ممنوع شده است (قاسم‌زاده، ۱۳۷۶: ۶۷).

حال، پرسش این است که آیا هرزگی سایبری را می‌توان علیه حق برابری زنان در نظر گرفت؟ پس از بررسی قانونی مجازات، منشور حقوق و قانون حقوق بشر کانادا، پاسخ مثبت است. اگر «جرم، وحشت، سوءرفتار و خشونت که مستهجن به نظر برسد» را طبق حق برابری مذکور در منشور حقوق، همراه با حق زنان علیه تبعیض که در قانون حقوق بشر کانادا آمده تفسیر کنیم، نتیجه می‌گیریم که اگر زنی توسط مرتکبی، آماج هرزگی قرار گیرد، حق قانونی او است تا با آن مبارزه کند. این امر، مخالف با هرزه‌نگاری بزرگسالان است. اما در متن قانون، اجرای نمایشی (تئاتری) محتوای هرزه و غیراخلاقی جرم‌انگاری شده و این امر نوعی سردرگمی ایجاد می‌کند. طبق این بخش، بازیگران اجراهای مستهجن در صحنه نیز قابل مجازات هستند. جامعه جهانی امروزه از این نگران است که اگر کودک یا زنی بی‌گناه به واسطه حقه‌های دیجیتالی به عنوان بازیگر در چنین اجراهای مستهجنی به تصویر کشیده شود، شانس او برای دفاع از خودش کم می‌شود. به هر حال، پاسخ فوری به این پرسش می‌تواند این باشد که قانون مجازات، دسترسی غیرمجاز به داده‌های رایانه‌ای و تماشاگری جنسی را نیز جرم‌انگاری می‌کند. احساس می‌شود که در چنین شرایطی، بار اثبات بی‌گناهی بر دوش زن بزه‌دیده افتاده که ممکن است به آسیب روحی وی بیفزاید. به هر روی، در عصر دیجیتال، رویکرد حقوقی به هرزه‌نگاری، سوءاستفاده جنسی از زنان برای مقاصد هرزه‌نگارانه و هرزنگاری اجباری نیاز به ارزیابی مجدد دارد.

در نظام حقوقی انگلستان که از موقّیت بالایی در حمایت کیفی از امنیت اخلاقی بزه‌دیدگان برخوردار است حمایت‌های قانونی متنوعی پیش‌بینی شده‌اند: سوءاستفاده جنسی برای مقاصد هرزه‌نگارانه رایانه‌ای، هتک حرمت زنان از طریق شیوه‌های جنسی (از طریق قلب تصویر او برای هتک حرمت، قراردادن اطلاعات او در دسترس عموم از طریق موتورهای جستجو و ...)، تجاوز

به حریم خصوصی رایانه‌ای زنان و غیره می‌توانند به موجب قانون تخریب (خسارت مجرمانه) ۱۹۷۷ (برای پوشش خسارت فیزیکی به سامانه رایانه‌ای)، قانون حمایت از داده‌ها (برای حفاظت از اطلاعات شخصی ذخیره‌شده در وسایل رایانه‌ای)، قانون سوءاستفاده رایانه‌ای ۱۹۹۰ (مرتبط با نفوذ، تغییر و تخریب سامانه‌های رایانه‌ای)، قانون حمایت از افراد در برابر آزار و اذیت ۱۹۹۷، قانون ارتباطات ایدئائی ۱۹۹۸، قانون ارتباطات ۲۰۰۳ (برای سوءاستفاده از سامانه شبکه عمومی و نیز برای مشارکت یا معاونت در نفوذ به حریم خصوصی سایبری به شیوه‌های متقابلانه)، قانون سرقت ۱۹۶۸ (برای استفاده شیدانه از هویت بزه‌دیده) و قانون برابری ۲۰۱۰ (برای پوشش آزار و اذیت جنسی یا به عبارت دیگر آماده کردن برای مقاصد جنسی) کنترل شوند. هر چند برخی از این قوانین برای صیانت از تجارت الکترونیک و مسائل مرتبط با حریم خصوصی تدوین شدند، اما قوانین پس از سال ۱۹۹۹ میلادی به طور چشمگیری بر ارتباطات فردی و مسائل مرتبط با امنیت تمرکز دارند. با وجود این، تماشاگری جنسی و به‌کارگیری عکس‌های بزه‌دیده‌گان برای هرزه‌نگاری بزرگسالان هنوز تهدیدی جدی برای حریم خصوصی بر خط زنان بزه‌دیده محسوب می‌شوند. تنها پاسخ قانونی موجود برای چنین مسائلی می‌تواند قانون بزه‌های جنسی ۲۰۰۳ باشد که ذیل بخش ۶۷، تماشاگری جنسی بدون رضایت و توزیع آن را جرم‌انگاری می‌کند.

انحراف اجتماعی را شیوه رفتار برخلاف وفاق و هنجارهای جامعه دانسته‌اند. این هنجارها در جوامع مختلف متفاوت هستند، پس می‌توان گفت انحراف اجتماعی در ارتباط با زمان، مکان، فرهنگ‌ها، ایدئولوژی‌ها و گروه‌های اجتماعی متفاوت نسبی است. این نسبی بودن موجب می‌شود انحراف اجتماعی در ارتباط با قدرت تعریف شود. صاحبان قدرت در هر جامعه نقش تعیین‌کننده‌ای در تعریف مصادیق انحراف دارند، هر چند در خصوص انحراف دانستن برخی رفتارها در اغلب جوامع اتفاق نظر وجود دارد. برای انحرافات از جنبه‌های گوناگون تقسیم‌بندی‌هایی ارائه شده است. انحراف ممکن است آگاهانه یا ناآگاهانه یا مثبت یا منفی باشد. همچنین، در تقسیم‌بندی ریشه‌های انحرافات علل جسمانی، روحی، عصبی و علل جامعه‌ی ذکر

شده است. بنابر تقسیم‌بندی دیگری، انحراف می‌تواند از نوع نخستین و دومین یا فردی یا گروهی باشد.

۲. مدل‌های واکنش کیفی

وضعیت قانونی پورنوگرافی از کشوری به کشور دیگر و بنا به نگاه فرهنگی هر جامعه و قوانین برآمده از آن متفاوت است. اغلب کشورها حداقل یک نوع از انواع پورنوگرافی را قانونی به شمار می‌آورند. در برخی از کشورها فروش و نمایش فیلم‌های پورنوگرافی نرم (سافت‌کور)^۱ منع قانونی ندارد، در حالی که هاردکور^۲ تحت کنترل و نظارت است. همچنین، در بسیاری از کشورها برای دسترسی افراد زیر سن قانونی به مواد هاردکور، مغازه‌های سکس و سفارش پستی اقلام پورنوگرافی محدودیت و ممنوعیت وجود دارد. بیشتر کشورها تلاش می‌کنند دسترسی افراد زیر سن قانونی به پورنوگرافی هاردکور را محدود کنند و این محدودیت را از طریق سکس‌شاپ‌ها و کانال‌های تلویزیونی اعمال می‌کنند. برای ورود به مغازه سکس، یک حداقل سنی قرار داده شده و فیلم یا کتاب پورنوگرافی با یک برچسب مشخص شده است.

در ایالات متحده کسی که یک نامه تجاری ناخواسته دریافت کند و آن را دارای محتوای پورنوگرافی (یا به شکلی دیگر اهانت‌آمیز) بیندارد می‌تواند با درخواست دادن به خدمات پستی ایالات متحده آمریکا چه در برابر تمام نامه‌های یک فرستنده مشخص چه در برابر تمام نامه‌های صریح جنسی قرار منع به دست بیاورد. افسانه‌های فراوانی درباره فیلم‌های اسناف^۳ شکل گرفته است. بر طبق این افسانه‌ها، برای پورنوگرافی از قتل افراد فیلم گرفته شده است. با وجود فعالیت گسترده برای اثبات حقیقت این شایعات، مقامات اجرایی هنوز چنین چیزی پیدا نکرده‌اند.

1. Soft-core.

2. Hard core.

۳. فیلم اسناف (به انگلیسی: snuff film) توسط فرهنگ واژگان زبان انگلیسی آمریکن هریتیج این گونه ترجمه می‌شود: فیلمی که در آن بازیگر اقدام به خودکشی یا قتل می‌کند. این نوع فیلم ممکن است حاوی صحنه‌هایی باشد که در آن بازیگر فرد یا افرادی را بدون استفاده از جلوه‌های ویژه و به طور واقعی برای انگیزه‌های مالی و کسب در آمد به قتل برساند.

همچنین، پورنوگرافی کودکان به موجب پروتکل کنوانسیون حقوق کودک، منع شده است و بسیاری از کشورها از جمله ایران به این پروتکل پیوسته‌اند. پورنوگرافی در برخی کشورها از جمله ایران ممنوع است.

اصلاحیه نخست قانون اساسی آمریکا مبتنی بر این نکته است که کنگره نمی‌تواند هیچ قانونی را تصویب کند که آزادی بیان یا مطبوعات را تحدید کند. با این حال، این اصلاحیه به قدری که در زبان و بیان آن آمده مطلق نیست و از این رو در پرونده‌های چاپلیسکی در مقابل نیوهمپشایر^۱ کلمات هجومی (کلمات تنفرآمیز) از دایره شمول اصلاحیه خارج شده و در پرونده دیگری^۲ اتهام‌زنی (گروهی) خارج از دایره شمول این اصلاحیه دانسته شده است. دیگر استثنائی که به این اصل وارد شده مسئله تصاویر خلاف عفت عمومی است. دیوان عالی آمریکا معتقد است این تصاویر تحت شمول آزادی بیان نیستند و باید محدود شوند. در شرایطی که امروزه حجم غالب هرزه‌نگاری در فضای مجازی صورت می‌گیرد، پرسیدن این پرسش به جاست که با این وضعیت محدودیت تصاویر خلاف عفت عمومی، چگونه صنعت هرزه‌نگاری توانسته در آمریکا شکل بگیرد و مخصوصاً در عصر دیجیتال به چنین کمیت و کیفیتی برسد.

نوع نگرش و برخورد نظام‌های مختلف نسبت به هرزه‌نگاری متفاوت است. در یک تقسیم‌بندی کلی، واکنش در برابر هرزه‌نگاری در نظام‌های مختلف بر دو نوع است: الف- کشورهای که هرزه‌نگاری را ممنوع شناخته‌اند. ب- کشورهایی که هرزه‌نگاری را به رسمیت شناخته و قانونی می‌دانند. نکته قابل توجه در مورد کشورهایی که هرزه‌نگاری را قانونی می‌دانند این است که تمامی کشورها علی‌رغم قانونی دانستن هرزه‌نگاری با اعمال محدودیت‌هایی سعی در کنترل هرزه‌نگاری و جلوگیری از اثرات منفی آن دارند. این محدودیت‌ها ممکن است محدودیت سنی برای دستیابی یا شرکت در هرزه‌نگاری باشد یا محدودیت موضوعی مثل

1. Chaplinsky v. New Hampshire.
2. Beauharnais v. Illinois.

ممنوعیت مضامینی مثل ارتباط با حیوانات، تصاویر همراه با اعمال زور و خشونت و یا محدودیت عرضه محصولات. در ادامه این موارد بررسی خواهند شد.

۱-۲. منع مطلق هرزه‌نگاری

بسیاری از کشورها به لحاظ پابندی به برخی باورهای اخلاقی، اجتماعی و مسائل اعتقادی و مذهبی، هرزه‌نگاری را ممنوع کرده‌اند و قوانین خاصی را به تصویب رسانده‌اند. کشورهای چین، هندوستان، سنگاپور، اندونزی و به تعبیر دیگر اکثر کشورهای اسلامی و نیز بسیاری دیگر از کشورها نیز چنین رویکردی را در قبال هرزه‌نگاری اتخاذ کرده‌اند. آمارها حکایت از آن دارند که در چین سی هزار نفر پلیس کار کنترل اینترنت را انجام می‌دهند^۱ و دادگاهی در چین چهار نویسنده مطالب اینترنتی را به حبس تا ۱۰ سال محکوم کرد (Krone, 2004: 56). گفته می‌شود مجازات برخی جرایم اینترنتی در کشور چین اعدام است (Krone, 2004: 56). کشورهای دیگری چون هندوستان، پاکستان و فیلیپین نیز محدودیت‌هایی را برای اتصال به اینترنت اعمال کرده‌اند. حتی برخی کشورهای اروپایی نیز استفاده از سایت‌های مورد نظر را محدود کرده‌اند. اما بحث چگونگی اجرای این قوانین بحث دیگری است، بدین معنا که ممنوعیت هرزه‌نگاری در این کشورها به این معنی نیست که هرزه‌نگاری و محصولات آن به هیچ وجه در این کشورها وجود ندارد. برای مثال، در چین محصولات موسوم به «بزرگسالان» در عمل مورد خرید و فروش قرار می‌گیرد. یا در اندونزی هنرمندان غیرمذهبی ممنوعیت هرزه‌نگاری را نوعی از بین بردن خلاقیت هنری می‌دانند. در پاکستان محصولات هرزه‌نگاری در محل‌هایی که مخصوص خرید و فروش مواد قاچاق است مورد خرید و فروش قرار می‌گیرد (Krone, 2004: 5).

۲-۲. منع نسبی هرزه‌نگاری

در مقابل آن دسته که هرزه‌نگاری را با دلایل خود ممنوع می‌دانستند، دسته دوم از کشورها با توجه به آزادی و حقوق بشر و نیازهای ضروری انسانی، انقلاب جنسی و نیز ایجاد خلاقیت‌های

1 .www.gerdav.ir.

هنری تحریک‌آمیز هرزه‌نگاری را به رسمیت شناخته و قانونی اعلام کردند. در کشور آمریکا نیز پورنوگرافی دارای محدودیت‌هایی است که به انواع زیر تقسیم می‌شود:^۱ الف- قانونی برای بزرگسالان و در عین حال غیرقانونی برای کودکان؛ گروه اول شامل ترویج برهنگی است که به هر طریق می‌تواند به کودکان آسیب برساند. به این گونه مطالب که شامل رفتارهای بی‌شرمانه نمی‌شود اصطلاحاً پورنوگرافی ملایم گفته می‌شود (البته با دیدگاه و فرهنگ امریکایی). مطالب بی‌شرمانه که شامل توصیف و یا نمایش رفتار و آلات دفعی و جنسی می‌باشد؛ به این مطالب اصطلاحاً برهنگی جنسی و مطالب کثیف گفته می‌شود. ب- غیر قانونی حتی برای بزرگسالان؛ رفتارهای وقیحانه که به طور آشکار بی‌ادبانه محسوب شده و به ارزش‌های جامعه آسیب می‌رسانند و موجب ترویج خشونت جنسی می‌شوند؛ به این رفتارها اصطلاحاً پورنوگرافی خشن گفته می‌شود.

با این همه، کنترل اینترنت با وجود تمایل شدید کودکان و نوجوانان به شرکت در گروه‌های مجازی بسیار مشکل است. برای نمونه، مدیر یکی از مدارس دخترانه در بریتانیا به والدین اعلام کرده است که هفتصد دختر دانش‌آموز این مدرسه عضو یکی از سایت‌های دوستیابی اینترنتی هستند و برخی از عکس‌هایی که دختران از خود بر روی این سایت می‌گذارند می‌توانند به سرعت افراد ناباب را جذب کند. اخیراً سازمان حمایت از کودکان در اینترنت در بریتانیا از عرضه‌کننده پیام‌رسان ویندوز در این کشور خواسته است نشانه‌ای با عنوان «گزارش سوءاستفاده» را به این پیام‌رسان اضافه کند. به این ترتیب، کودکان می‌توانند با یک کلیک فردی را که احتمالاً می‌خواهد از کودکان سوءاستفاده جنسی کند به این سازمان معرفی کنند و متعاقباً این موضوع توسط پلیس پیگیری خواهد شد. در حالی که «بریتیش تله کام» (شرکت خدمات‌دهنده تلفنی بریتانیا) می‌گوید روزانه دسترسی بیش از بیست هزار کاربر اینترنتی به عکس‌های سکسی کودکان را مسدود می‌کند و در سال گذشته بیش از شش هزار سایت مربوط به پورنوگرافی کودکان توسط پلیس پیگیری شده است، بسیاری از نهادهای مسئول در این کشور می‌گویند این

1. <http://www.pezeshk.us/?p=7559>.

تنها آغاز کار است (Krone, 2004: 59). از سوی دیگر، اثرات منفی و مخرب تولید، توزیع و استفاده از این محصولات انکارناپذیر است و همین کشورها علی‌رغم استدلالاتی که در توجیه قانونی دانستن آن داشته‌اند، به منظور کنترل آثار این پدیده چهارچوب‌های خاص و محدودیت‌هایی را تعیین کرده‌اند.

۲-۲-۱. محدودیت سنی در دستیابی

یکی از محدودیت‌ها در کشورهایی که هرزه‌نگاری را قانونی اعلام کرده‌اند محدودیت سنی دستیابی است. تقریباً همه کشورهای در مورد دستیابی و استفاده از محصولات هرزه‌نگاری محدودیت سنی اعمال می‌کنند، بدین معنا که افراد مادامی که به سن خاصی نرسیدند حق استفاده، خرید و دیدن محصولات هرزه‌نگاری را ندارند. در مورد محدودیت سنی، کشورها معمولاً مقررات خاص خود را دارند. برخی سن قانونی را در مورد دستیابی به محصولات هرزه‌نگاری اعمال می‌کنند. مجارستان، مکزیک، نیوزلند، اسلونی، اسپانیا، لهستان، سوئد، ترکیه، هنگ‌کنگ و کانادا مطابق همین قاعده سن دستیابی به محصولات هرزه‌نگاری را ۱۸ سال تعیین کرده‌اند و خرید محصولات توسط افراد کمتر از ۱۸ سال و نیز فروش محصولات به این افراد را ممنوع اعلام کرده‌اند (Richard, 2007: 93).

برخی کشورها سن خاص دیگری را معین کرده‌اند. برای مثال، در سریلانکا فیلم‌های هرزه‌نگاری را برای بینندگان سیزده سال به بالا درجه‌بندی می‌کنند. سوئیس نیز سن شانزده سال را برای دستیابی و استفاده از هرزه‌نگاری تعیین کرده است و فروش و نمایش محصولات به افراد کمتر از شانزده سال یا بدون رضایت مخاطب جریمه یا بیش از سه سال حبس دارد. در هلند سن دستیابی به این محصولات شانزده سال اعلام شده است. فنلاند نوعی درجه‌بندی دیگر را اعمال کرده است، بدین حالت که برای دستیابی به محصولات غیرمستقیم سن ۱۵ سال و برای محصولات هرزه‌نگاری مستقیم سن بیست‌وهشت سال تعیین شده است (اسکندرزاده شانجانی، ۱۳۸۹: ۵۲).

۲-۲-۲. محدودیت سنی در تولید

محدودیت دیگری که سن افراد در آن دخالت دارد محدودیت یا به عبارت صحیح‌تر ممنوعیت هرزه‌نگاری کودک است. مطابق قوانین کانادا برای یک فرد زیر ۱۸ سال دخالت داشتن در هر فیلم هرزه‌نگاری تهیه‌شده در کانادا غیرقانونی است، خواه در صحنه‌های ارتباط جنسی حاضر باشند یا حتی حاضر نباشند. همچنین، نشان دادن تصویر شخصی به عنوان فرد زیر ۱۸ سال بدون توجه به سن واقعی او ممنوع است (Report, 2000: 14). در فنلاند هرزه‌نگاری کودک به همراه ارتباط حیوانی یکی از دو مورد محدودیت است. در کلمبیا مطابق قوانین جدید، هرزه‌نگاری کودک به شدت مورد جرم‌انگاری قرار گرفته است. (Sanja, 2006: 365).

به طور کلی آنچه مسلم به نظر می‌رسد این است که کشورهایی که هرزه‌نگاری را قانونی می‌دانند حداقل محدودیتی را که باید اعمال کنند ممنوعیت هرزه‌نگاری کودک است. این مسئله در کنوانسیون‌های بین‌المللی متعددی برای حمایت از کودکان مورد اشاره قرار گرفته و در تمامی کشورها به موجب این کنوانسیون‌ها، قوانینی خاص در حمایت از کودکان و منع هرزه‌نگاری کودک وضع شده‌اند. طبق اعلام بنیاد دیده‌بان اینترنت، شماره وبسایت‌های میزبان هرزه‌نگاری کودکان برای نخستین بار کاهش یافت و این مشکل می‌تواند با یک تلاش بین‌المللی هماهنگ ریشه‌کن شود. در رابطه با همین موضوع، کشور آلمان اعلام کرده است که به زودی سایت‌هایی را که به هرزه‌نگاری کودکان در اینترنت می‌پردازند مسدود می‌کند. به گزارش وبسایت دلوکال^۱، مقامات رگولاتوری^۲ آلمان به ویژه وزیر خانواده اورسلا فن‌لین^۳ اعلام کردند فهرستی از سایت‌هایی را که باید فیلتر شوند در اختیار گوگل و موتورهای جستجوی دیگر قرار داده‌اند. وزیر خانواده آلمان که خود مادر هفت فرزند است همچنین اعلام کرد به زودی توافقنامه الزامی در این زمینه را با هفت شرکت خدمات اینترنتی^۴ آلمان که ۹۵ درصد بازار اینترنت آلمان را در

1 . DeloCall.

2 . Regulatory.

3 . Ursula Gertrud von der Leyen.

4. Internet Service Provider.

دست دارند تا اوایل مارس ۲۰۰۴ به امضاء خواهد رساند. بر اساس این گزارش گوگل در حال حاضر محتوای طرفداران نازی را از نتایج جستجوی آلمای و فرانسوی زبان خود حذف کرده است.

همچنین، پیش‌تر کمیته‌ای در پارلمان انگلیس تشکیل شد و یک نهاد نظارتی را برای مراقبت از انتشار تصاویر و مطالب غیراخلاقی و خشونت‌آمیز در مورد کودکان و نوجوانان در سایت‌های اینترنتی خواسته بود. به گزارش سایت پلیس،^۱ پلیس کشور انگلستان طی انجام عملیاتی، ضمن شناسایی و بازداشت کاربران متهم در کشور خود، موضوع را به اطلاع اینترپل رسانده و نسبت به شناسایی سایر کاربران این سایت در دیگر کشورها درخواست کمک کرد. پس از شناسایی کاربران، مشخص شد یکی از شهروندان ایرانی نیز با سایت مذکور در ارتباط بوده و تصاویری را در این خصوص دریافت و ارسال می‌کرده است. در این راستا، اینترپل لندن با انعکاس موضوع به اینترپل تهران و ارسال اطلاعات مربوط خواهان رسیدگی موضوع شد که متعاقباً این اداره کل مراتب را به بخش مربوط در پلیس آگاهی ناجا ارجاع داد. مدیرکل اینترپل ناجا درباره نحوه دستگیری متهم گفت:

«با بررسی فنی آی‌پی ثبت‌شده در سرور سایت مشخص شد که کل نشانی‌های آی‌پی اعلامی متعلق به یک شرکت خصوصی است. بنابراین، کارآگاهان مبارزه با جرایم رایانه‌ای پلیس آگاهی با هماهنگی مرجع قضایی به شرکت مربوطه مراجعه و با بررسی فنی مشخص شد که اکثر آی‌پی‌های مورد استفاده از طریق یک شماره تلفن مشخص به شبکه اینترنت متصل شده است. بنابراین، نشانی متهم مورد نظر شناسایی و متهم با هویت معلوم دستگیر و با وی برخورد قضایی و قانونی صورت پذیرفت. متهم در اعترافات خود اظهار داشته که از طریق چت اقدام به دریافت و ارسال تصاویر مستهجن کودکان می‌کرده است.»

کشور هلند سن دستیابی به محصولات هرزه‌نگاری را شانزده سال اعلام کرده است. ماده ۲۴۰ قانون جزای هلند مقرر داشته است: الف- هر کس تصویر یا برگه حاوی تصویری از یک رفتار

1. <http://www.itiran.com/?type=new&id=9865>.

جنسی فردی را که آشکارا به سن هجده سالگی نرسیده است یا ظاهراً چنین نمودی داشته باشد توزیع کند یا در ملاء عام نشان دهند یا آن را تولید کند یا وارد کند یا از طریق ترانزیت نقل مکان دهد محکوم به حبس تا چهار سال یا به جزای نقدی ۷۴ هزار یورو خواهد شد. ب- چنانچه فردی جرایم مشروح در بند ۱ را به عنوان یک شغل یا عادت انجام دهد به شش سال حبس یا جزای نقدی مبلغ ۷۴۰۰۰ یورو محکوم خواهد شد (Richard, 2007: 93).

۲-۲-۳. محدودیت در محتوا

بعضی از کشورها علی‌رغم اینکه هرزه‌نگاری را قانونی اعلام کرده‌اند، در جهت تعدیل آن برخی محدودیت‌ها را بر اساس موضوع و مضامین هرزه‌نگاری اعمال کرده‌اند، بدین نحو که با وجود اینکه هرزه‌نگاری و محصولات آن و تولید و فروش و استفاده از آنها از نظر قانونی در این کشورها مجاز است، ولی این مجاز بودن در چارچوب خاصی است که قوانین تعیین می‌کنند و به محض اینکه فرد یا از این چارچوب فراتر گذارد مجرم شناخته می‌شود.

یکی از محدودیت‌هایی که در بسیاری کشورهای اعمال می‌شود ممنوعیت تولید، پخش و فروش تصاویر ارتباط جنسی با حیوانات (حتی در فضای مجازی) است. صحنه‌های ارتباط جنسی انسان با حیوان افزون بر مشمئزکننده بودن، به عنوان یک انحراف جنسی شناخته می‌شود و شأن و منزلت انسانی در آن نادیده گرفته می‌شود. پس از هرزه‌نگاری کودک، هرزه‌نگاری ارتباط با حیوانات جزء رایج‌ترین محدودیت‌های هرزه‌نگاری در فضای مجازی است. افزون بر نهادها و ارگان‌های اجتماعی که در زمینه اعمال چنین محدودیت‌هایی فعالیت می‌کنند، در برخی از کشورها نهادهای حمایت از حقوق حیوانات نیز در زمینه این ممنوعیت‌ها فعالیت دارند. برای مثال، در هلند انتشار تصاویر هرزه‌نگاری ارتباط با حیوانات به خاطر قوانین حمایت از حیوانات در سال ۲۰۰۶ ممنوع اعلام شده و در سوئد نیز سازمان حمایت از حیوانات همچنان خواستار اعمال چنین ممنوعیتی است.^۱

1. <http://www.iritn.com/?action=show&type=new&id=1916>.

هرزه‌نگاری خشونت‌آمیز یکی دیگر از موارد موضوع بحث است. موضوع این هرزه‌نگاری به تصویر کشیدن صحنه‌های جنسی‌ای است که با اعمال زور و آزار و اذیت است و صحنه‌های خشن و زننده‌ای را به همراه دارد که ممکن است آثار منفی بسیاری از جمله تشویق و تحریک به خشونت به ویژه خشونت جنسی را به همراه داشته باشد. سوئیس، استرالیا، نروژ، نیوزلند، فنلاند و آلمان و بسیاری از کشورهای دیگر اقدام به اعمال این محدودیت کرده‌اند (Smallbone, 2000: 4).

هرزه‌نگاری مستقیم و غیرمستقیم یک تقسیم‌بندی رایج است که در مورد محصولات هرزه‌نگاری وجود دارد و در اعمال محدودیت‌ها اعم از محدودیت‌های سنی موضوعی و حتی عرضه محصولات نقشی مهم دارد (Smallbone, 2000: 4). هرزه‌نگاری مستقیم تصاویری را شامل می‌شود که به زور، واضح، مستقیم و شهوت‌انگیز باشند و در مقابل هرزه‌نگاری غیرمستقیم نشان دادن صحنه‌هایی است که به طور غیرمستقیم و اشاره‌ای شهوت‌انگیز هستند. محدودیت موضوعی دیگری که مطرح می‌شود استفاده از محصولات مستقیم در برخی موارد است. برای مثال، در برخی کشورها هرزه‌نگاری غیرمستقیم در شبکه‌های خاصی (شبانه) پخش می‌شود، ولی هرزه‌نگاری مستقیم مخصوص شبکه‌های ویدیویی است. برخی کشورها مانند آلمان اصولاً فقط هرزه‌نگاری مستقیم را هرزه‌نگاری می‌دانند.

۲-۲-۴. محدودیت عرضه محصولات

افزون بر محدودیت‌ها و مواردی که به آنها اشاره شد، بسیاری از کشورها ملاحظات و تمهیدات خاصی را در قوانین خود لحاظ می‌کنند؛ در این قسمت به محدودیت در عرضه محصولات هرزه‌نگاری خواهیم پرداخت. همانطور که در بحث محدودیت دستیابی اشاره شد، اکثر کشورهایی که هرزه‌نگاری را قانون اعلام کرده‌اند استفاده و دستیابی به این محصولات را موقوف به رسیدن سن خاصی کرده‌اند، چراکه آثار منفی استفاده از محصولات هرزه‌نگاری و آثار مضر هر نوع ارتباط کودکان با این محصولات انکارناپذیر است. بنابراین، در مورد عرضه

محصولات هرزه‌نگاری نیز در بسیاری از کشورها ضوابط خاصی در نظر گرفته شده است. در کشور اتریش طرح روی جلد مجلات، کتب، نشریات، سی‌دی و دی‌وی‌دی که دارای اندام تناسلی باشد به هنگام فروش باید پوشیده باشند تا از دید عموم مردم پنهان بمانند. در مجارستان، اسلوانی و تایوان نیز عرضه محصولات هرزه‌نگاری در اماکن عمومی باید یا مجلد یا پوشیده باشد. در اسپانیا عرضه و فروش محصولات هرزه‌نگاری در اماکنی مثل روزنامه‌فروشی‌ها که به نوعی مکان عمومی محسوب می‌شود ممنوع است و در هنگ کنگ نیز نمایش و فروش باید قانوناً در فضای داخلی فروشگاه یا نمایشگاه‌ها باشد و حتماً با علامت واضح باشد، مبنی بر اینکه محتویات و مطالب این مجله، فیلم یا ... ممکن است برای افراد نابالغ زننده باشند. در نروژ افزون بر مجلات و نشریات، در فیلم‌های هرزه‌نگاری مستقیم نیز اندام‌های تناسلی با مستطیل سیاه پوشیده می‌شوند. در آلمان فروشگاه‌هایی که در دسترس افراد نابالغ هستند نباید محصولات هرزه‌نگاری را در معرض نمایش همگان قرار بدهند و تنها می‌توانند با ملاحظه و با درخواست مشتری این محصولات را به افرادی که قانوناً می‌توانند خریدار باشند بفروشند. ولی والدین حق دارند با اهداف آموزشی، محصولات هرزه‌نگاری را به فرزندان‌شان نشان بدهند. اگرچه در بسیاری از کشورهای دیگر از جمله لهستان محصولات هرزه‌نگاری در بسته‌بندی‌های شفاف در فروشگاه‌ها، سوپرمارکت‌ها، پمپ‌بنزین‌ها و کیوسک‌های روزنامه‌فروشی عرضه می‌شوند (اسکندرزاده شانجانی، ۱۳۸۹: ۳۴). همان گونه که در بحث محدودیت سنی برای دستیابی و استفاده از محصولات هرزه‌نگاری اشاره شد، در سوئیس فروش محصولات به افراد زیر ۱۶ سال و یا بدون رضایت مخاطب جریمه یا بیش از سه سال حبس دارد (اسکندرزاده شانجانی، ۱۳۸۹: ۳۴).

چنانکه در تعریف هرزه‌نگاری اشاره شد، استفاده از محصولاتی که ممکن است شهوت‌انگیز و تحریک‌کننده باشند زمانی هرزه‌نگاری تلقی می‌شود که بدون هیچگونه هدف دیگری و صرفاً برای تحریک جنسی باشند. اما گاهی در عمل ممکن است چنین تصاویری با اهداف علمی استفاده شوند. به این جهت در تمامی کشورهایی که ممنوعیت‌هایی را اعمال کرده‌اند از این مسئله به عنوان استثناء یاد می‌کنند. برای مثال، همانطور که اشاره شد، فروش محصولات

هرزه‌نگاری در سوئیس به افراد زیر ۱۶ سال ممنوع است، ولی استفاده از محصولات هرزه‌نگاری دارای ارزش‌های علمی و فرهنگی برای همین افراد مجاز شده است. حتی در آلمان والدین حق دارند با اهداف آموزشی محصولات هرزه‌نگاری (در قوانین این کشور فقط محصولات مستقیم، هرزه‌نگاری تلفی می‌شوند) را به فرزندان‌شان نشان بدهند (اسکندرزاده شانجانی، ۱۳۸۹: ۵۶).

نتیجه

در سال‌های اخیر مطالعات اندکی در زمینه روان‌شناسی کاربران و مجرمان پورنوگرافی صورت گرفته است. گوالی و تایلور یکی از مطالعات این حوزه را انجام داده‌اند. آنها با ۱۳ مرد که برای دانلود پورنوگرافی دستگیر شده بودند مصاحبه کردند. در نهایت، نتیجه گرفتند اینترنت برای کاربران نقشی مهم در افزایش تحریک جنسی و پورنوگرافی دارد. سیگفرد لاولی و راجرز در پژوهشی، کسانی را که از اینترنت برای پورنوگرافی استفاده می‌کنند با کسانی که چنین استفاده‌ای ندارند، مقایسه کردند. استفاده‌کنندگان محتوای پورنوگرافی، سطح بالاتری از استعمار اخلاقی و همچنین سطح پایین‌تری از رفتارهای اخلاقی را نشان دادند. این افراد در حالی که ممکن است استفاده از پورنوگرافی را امری غیرقانونی و غیرقابل پذیرش از نظر اجتماعی تلقی کنند، اما این کار را برای خودشان امری غیراخلاقی نمی‌دانند. در بررسی ویژگی روانی این افراد، میدلتون و همکارانش به این نتیجه رسیدند که بیشتر این مجرمان حالت‌هایی از کمبود عاطفی و بی‌ثباتی روانی دارند و این مسئله بیشترین دلیل روی آوردن آنان به پورنوگرافی در فضای سایبر است تا از این حالات منفی خود خارج شوند. در حمایت از این نظر، واگان، کوالی و تایلور بیان داشته‌اند که برای برخی مجرمان، نه همه، دسترسی به این تصاویر در اینترنت به عنوان مکانیزمی برای رهایی از وضعیت‌های سخت روانی است. (Jochen, 2016: 241)

در فضای مجازی نمی‌توان مانند فضای واقعی نقش بسیار برجسته‌ای برای پلیس در نظر گرفت. در حوزه‌هایی نیز که پلیس نقش دارد، نیازمند فناوری‌های نو است. آنچه در این فضا، کارآمد است، هوشیاری کاربران است و این نیازمند آگاهی و آموزش است. در این میان، نظارت

والدین و مربیان مدارس بسیار مهم است. این مهم با کنترل و نظارت بر عملکرد سایت‌های فعال در زمینه کجروی ممکن است. برای مبارزه با هرزه‌نگاری سایبری، لازم است که کشورها، قوانین هماهنگی در این زمینه وضع کنند. تا مرتکبان جرم از خلأ قانونی به نفع خود استفاده نکنند. اقداماتی مانند کنترل داده‌های ورودی و خروجی اینترنت، فیلترینگ و بکارگیری پلیس فضای مجازی از اقداماتی هستند که می‌توانند فضای اینترنت را امن نگه دارند.

منابع

فارسی

- اسکندرزاده شانجانی، امیر (۱۳۸۹)، مسائل قضایی هرزه‌نگاری در محیط سایبر، تهران: نشر راه نوین.
- عالی‌پور، حسن (۱۳۸۳)، «جرم‌های مرتبط با محتوا، محتوای سیاه فناوری اطلاعات»، مجموعه مقاله‌های همایش بررسی جنبه‌های حقوقی فناوری اطلاعات؛ تهران.
- فیروزآبادی، مجدالدین (۱۳۶۰ هـ ق)، قاموس المحيط، قاهره، مطبعه السعاده.
- کار، جان (۱۳۸۲)، «آثار مضر پورنوگرافی کودک» مترجم محمدحسن دزیانی؛ خبرنامه. انفورماتیک، ش ۸۸.

عربی

- ابن منظور، جمال‌الدین ابن مکرم (۱۴۰۵ هـ ق.)، لسان العرب، قم: نشر ادب الحوزه.
- اصفهانی، راغب (۱۳۹۲ هـ ق.)، معجم مفردات الفاظ القرآن، تحقیق ندیم مرعشی، مطبعه التقدم العربی.
- رازی، فخرالدین (۱۴۲۰ هـ ق.)، مفاتیح الغیب، ج ۲۳، تهران، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی.
- صدوق، محمد بن علی (۱۳۶۸)؛ ثواب الاعمال؛ ج ۲، قم، انتشارات رضی.
- الطریحی، فخرالدین بن محمد (۱۳۷۵)، مجمع البحرین، تهران، مکتبه المرتضویه.
- النجفی الجواهری، الشیخ محمد حسن (۱۳۶۲)، جواهر الکلام فی شرح شرائع الإسلام، ج ۷، ج ۴۰، بیروت.

انگلیسی

- Black, Jeremy; Green, Anthony (1992). Gods, Demons and Symbols of Ancient Mesopotamia: An Illustrated Dictionary. The British Museum Press.
- Carr, John, Child abuse, child pornography and the internet, 2004 at: www.nch.org.uk

- CHILD SEXUAL EXPLOITATION AND THE INTERNET, A report prepared by the Canadian Resource, Centre for Victims of Crime, October 17, 2000.
- Jochen, Peter, Adolescents and Pornography: A Review of 20 Years of Research, Journal, The Journal of Sex Research , Volume 53, 2016.
- Krone , Tony, A Typology of Online Child Pornography Offending, TRENDS & ISSUES in crime and criminal justice, Australian Government Australian Institute of Criminology, 2004.
- Procida, Richard; Simon, Rita James, Global Perspectives on Social Issues: Pornography. Lexington Books, 2007.
- Shira Tarrant, The Pornography Industry: What Everyone Needs to Know. Oxford University Press, 2016.
- Sieber, Ulrich; Minimum Criminal Law Standards for Fighting (Child) Pornography; Verson 1,2 of 04,02, 2000.
- Smallbone, Stephen, Child sexual abuse in Queensland: Offender characteristics, Queensland Crime Commission at: www.crimecom.qld.gov.au.